

FEKETE ÁGNES

Igazság a hazugságlábadában. Prédikáció a rádióban.

Az egyház a különböző missziókban kettős „keretezésben” jelenik meg. Pl. a kórházakba azért delegálnak egy lelkészt, mert társadalom- meghatározó erő, és nem azért, mert egyéni döntés alapján alakult kisközösség. A hagyományos népegyház – hitvallóegyház vita háttére van minden olyan egyházi megnyilvánulás mögött, amikor társadalmi fórumon, mintegy közszereplőként jelenünk meg. Ez a kettős keret sokkal erősebb akkor, amikor a médiaszereplésről van szó. Jó példa erre, hogy pl. vasárnap 10 órakor elhangzik a hírekben, hogy „a hívek ma ünnepelték Húsvét ünnepét.” Ebben a mondatban azt hallhatjuk, hogy egy kis csoportnak van valamiféle ünnepe. Ugyanakkor megszólal később az orgona, élő istentiszteleti közvetítést hallunk, de nem azért, mert ez a személyes döntés alapján rendeződött „kis csoport” annyira meghatározó a hétköznapi életben, hanem azért mert állami előírás, alkotmányos kötelessége a rádióknak az, hogy egyházi szertartásokat közvetítsen.

A kádárizmusban szinte társadalmi konszenzus volt, hogy a tévé vagy a rádió az „hazugságláda”. Nyilván most csak intuíciónra hagyatkozva állítom, hogy ma ez nem társadalmi konszenzus olyan értelemben, mint akkor volt. Természetesen azt a korszakot, amiben élünk, csak nagyon kis mértékben értjük, mégis az a benyomásom, hogy a rádió, most maradjunk ennél a médiumnál, ma ugyanúgy hazugságláda, mint volt. Mégis, a társadalmi konszenzus inkább az, hogy jó minél többet szerepelni, siker, ha valaki bekerül fontos pozícióba a média világában. Nem beszélünk ma már hazugságládáról. Nyilván a módszerek változtak. Ma a reklám vette át a főszerepet. A pénz sokkal erőteljesebb hatást gyakorol a közmédiára, mint ahogyan ezt korábban tapasztaltuk, tehát a befolyásolás eszközei, az elhallgatás eszközei, a pontatlan kiemelések, torzítások mind-mind csordultig töltik a tömegkommunikációt. Mindenki érzi, hogy végtelenül kiszolgáltatott ebben a rendszerben. Azt is tapasztaljuk, hogy nem a jóízűség és a közjónak megfelelő adások, hírek vannak túlsúlyban a tömegtájékoztatásban, „a köz” mégis megy ezekkel az eszközökkel a hátán, ki tudja merre. Itt most nem az elrémítés a célom, hanem az, hogy ezt a valóságot sokkal pontosabban lássuk, mint ahogyan általában látjuk. Említhetem a friss hírek közül az egyik temetési ügyet, amikor pontosan megtudtuk, hogy 170 ezret kért a református lelkész, vagy a homoszexuális csokolózókat, akiket szabadságukban korlátozott a trafikos. Hangsúlyozom, nem azt szeretném, hogy jó magyar szokáshoz híven együtt szörnyülködjünk. *Csupán tényszerűen szeretném rögzíteni, hogy egy valóság vibrál körülöttünk, érzünk valami változást a médiában, mintha visszakapta volna a hazugságláda szerepét, és azt is tapasztaljuk, hogy e mögött a negatív ítélet mögött nincs társadalmi konszenzus.*

Ha istentiszteletet közvetítünk a rádióban, mi ebben a közegben, ebben a többféle keretezésben jelenünk meg. A millió álhír, elfogultság, téveszme és manipuláció helyszínén. Ugyanabból ládából bújik elő ez is, az is. Sajnos az általános tapasztalat az, hogy egyfajta ösztönös, zsigerből fakadó lenézés van a lelkészekben és az egyházi közegben a médiafogyasztással kapcsolatosan. Buta, megvezethető embereknek tartják a showműsor nézőket, a betelefonálókat, és így tovább. Ezért nagyon jellemző módszerük a lelkészeknek a büntudat keltés. Pl. hallhatunk ilyeneket: „Azok az emberek, a világ fiai, akik odaadják magukat ennek-annak.” Ez a módszer nem hatásos és nem jó. Mégis érthető a lelkészek lelki beállítódása, hiszen ők jól látják, mennyire primitív az, amikor mint valami birkanyáját, vezetnek bennünket a tömegkommunikációs eszközökkel. Mégis nagyon káros hatással van ez a hozzáállás arra, ahogyan a rádióban jelen vagyunk. Azt az érzetet kelti, hogy a lelkész nem tud, és nem akar azon a nyelven beszélni, amit az átlagember megért. Az általános

szidása a mai kornak, a szokásoknak, a világnak, ami egy negatív kommunikáció irányába viszi el egyházi rádiózásunkat. Azt hiszem, talán abból kellene kiindulnunk, hogy szánjuk az embereket. Még jobb szóval: együtt érzünk velük. Megértjük kiszolgáltatottságukat ezzel a hazugságládával szemben, és tényleg a szívünkből szánjuk a hallgatókat és nézőket. Jó lenne, ha minden rádiós istentiszteleti közvetítés előtt a lelkész végiggondolná: „Látom, hogy a rossz értelmű befolyásoló, reklámvilágba kerülünk bele, de ezzel szemben nem szeretnék vagdalkozni, hanem szánakozó szeretettel meg akarom látni az embert, a megtévesztett, szerencsétlen embert.” Ez az attitűd szükséges minden média szereplés hátterébe.

Itt egyébként a rádiózásnak fontos előnye van a tévével szemben. A rádió ugyanis sokkal bensőségesebb, mint a tévé. A hangokon keresztül kapott információkat kiegészítjük, és bensővé tesszük. A rádiót úgy is hívják, hogy interiorizált média. Ugyanaz a hangsor mindenkinek más lehet, és mindenki többet kap a hangok által, mint amit az uniformizált kép jelenthet. A kép általában félreérthetetlen, vagy egyszerűen értelmezhető. A hang azonban jelentéssel teli, mert a képzelettel kell kiegészítenünk. „A rádiót behunyt szemmel lehet élvezni. A rádiót nem kell háritani. A rádió velünk van, és ahogy megfogalmazzák: barátságos módon van velünk. Ha belegondolunk abba, hogy behunyt szemmel milyen aktív cselekvéseket végzünk figyelemmel és odaadással, ezek nagyon intim és fontos cselekvések.

Vajda Éva egy szakkönyvben ír a rádiózásról: „A rádió fő előnye, hogy mindig a személyhez szól, vagyis közvetlen. (...) pont az intimitás és az egyidejűség miatt a rádió képes arra, hogy azt nyújtsa, amit az irodalom: történeteket mesél, és tág teret ad a fantáziának, hiszen a hallgató beleélheti magát egy-egy helyzetbe és elképzelheti, mi történt.”¹ Akár a bibliaolvasásról is szólhatott volna! Mi is történeteket mondunk el egyszerűen, ami teret enged annak, hogy a saját életemben ugyanazt elképzeljem. Tehát a rádiózás *sui generis* alkalmas arra, hogy istentiszteletet közvetítsünk, mert eleve adott az önkorlátozás. Míg egy tévés közvetítésnél pl. megkérdőjelezhető, hogy amikor az úrvacsorai jegyeket látom, vajon mit látok? Itt valami furcsa csúsztatás van jelen. A láthatatlant, a felfoghatatlant mozgó képen nem lehet továbbadni. Egészen más történik azzal, aki úrvacsorázik, mint azzal, aki ezt nézi. Egyedül az ortodoxok érzékelik ezt a problémát, akik szinte nem is használják az élő közvetítés műfaját. Ez persze eleve a 3-4 órás liturgiákból is következik, de náluk – amennyire tudom - elvi kérdés is, hogy az eucharisziát nem teszik adásba.

Közhely, hogy a kommunikáció mindig sok csatornán keresztül valósul meg. Ha beszélünk, ott vannak a gesztusaink, a hanglejtésünk, a szaglásunk, ott van a közeg, amiben megszólalunk, a tér, és így tovább. Ugyanakkor minden kommunikáció szándékosan ki is hagy csatornákat. Pl. a prédikáció nem táncos műfaj. Alapvetően és elsősorban nem az ösztönökre és érzelmekre akar hatni (természetesen azokra is). Bizonyos túlzó gesztusokat azért hagy ki a prédikáció, mert koncentráltan szeretné átadni az akaratra vonatkozó üzenetet. A tánc viszont ezt nem szeretné. Nem jó az a zene, amelyik döntésre szólítja az embereket, mert az arra való, hogy gyönyörködtessen, érzéseket adjon. Tehát amikor kikapcsol egy műfaj egy érzékszervet, akkor be is kapcsol valamit, hogy egyre erőteljesebben az a csatorna működjön. Ugyanezt a folyamatot tapasztaljuk pl. a látássérülteknél a tapintás vagy a hallás javulásával kapcsolatban. A kikapcsolás, bekapcsolás is egyben. Ezért gondolom azt, hogy a rádió szerintem különösen is egyházi műfaj lehetne. Itt ugyanis kikapcsolunk egy sor érzékszervet, a látást, a tapintás, a szaglást, és csak hallunk. És „a hit hallásból van”. Tehát a rádióban erősen koncentrálhat a hallgató a hitre, ha ezt a koncentrátságot a prédikátortól is

¹ Vajda Éva: Kisközösségi rádiózás kézikönyve. A rádiózás elmélete és gyakorlata. In Szerk. Hargitai Henrik, Szabad Rádiók Magyarországi Szervezete, Budapest, 2005. 25-27.

Url: <http://emc.elte.hu/~hargitai/hargitai/kiskozossegi.pdf> (Letöltés: 2013.08.21.)

megkapja. Így a kevesebb, a kép hiánya több lesz, mert intenzívebbé válik a beszéd. Nem figyel senki a láthatóra, nem vonja el semmi a tekintetét.

Viszont maga a beszéd nagyon intenzíven fontossá válik a rádióban. Az a lelkész, akit a gyülekezet a szeretet szűrőjén keresztül hallgat, mert ismeri, a szavai mögé történeteket lát, nem is veszi észre, milyen rekedtesen beszél a papja. Ugyanez a rádióban mintegy kiszítálva vagy felnagyítva teljesen elronthatja a mondanivalót. A személyiségünk mélye jön át a hangunkból. Az elfojtottság, a bizonytalanság mind észrevétlen akusztikus melléküzenetek, amik a rádióban nagyon erősen, felnagyítva jönnek elő. Ezért a rádió erős fókuszálást igényel. A hangban, mint valami tölcseren átfolyik minden. Valahogy úgy van ez, mint amikor a hegedűs zenekarral játszik, és az apróbb hibákat eltakarja az, hogy más hangszer is megszólal. De ha szólóban játszik, akkor minden hangnak külön- külön tökéletesnek kell lennie.

Most szeretnék egy sor olyan kommunikációs eszközről beszélni, amit tréningeken tanítanak a szakemberek, és nekünk különösen alkalmaznunk kellene. Olyan feladatokat teszek közzé, amelyek szerepelnek az idevonatkozó szakirodalomban, és mindenki számára egyértelműek, de nem szoktuk őket felsorolni a magunk egyházi eszköztárában:

Mire van szükség a rádiós prédikációban?

1. *Jó kérdésekre.* Arra kellene fókuszálni, hogy mi is az emberek igazi kérdése ma. Mik a fontos megtudnivalók az életben? Nem csak a politikában igaz, hogy egy jó kérdés eldönthet egy választást, de a rádiós prédikációban is. Ha fel tudjuk tenni azt a kérdést, ami egzisztenciális kérdés, fontos kérdés, és az embereknek tényleg kérdése, megnyertük a hallgatókat.
2. *Az alternatívákat hitelesen bemutatására.* Ha nem reklám akarunk lenni, akkor nem szabad a reklámozás eszközeivel élnünk. Ha igazságot szeretnénk mondani a hazugságládában, akkor jelentősen el kell térnünk attól a meggyőzési módszertől, amit ma a pénzvilágban általában alkalmaznak. Ez azt jelenti, hogy nem mondhatjuk: csak egyetlen lehetősége van az embernek, ha most gyorsan beiratkozik a református egyházba vagy legalábbis megtér. Nem használhatunk rejtett befolyásoló módszereket. Nem célravezető, ha kizárólagos jellegű az üzenetünk. A hitelességét erősíti egy igazságnak, ha azt hallják meg az emberek, hogy ajtókat nyitunk meg, és nem bezárunk. Akkor az is elgondolkodik az üzeneten, aki eddig nem tette. Nekünk be kell bizonyítanunk, hogy abban a rádióban, amelyik bombázza szerencsétlen embereket, vásárló, buta tömeggé teszi őket, amiben kiszolgáltatottak, mi nem bombázzuk őket. Egészen másként szólítjuk meg a hallgatókat.
3. *Jó szavakra.* A Bibliából merítjük azokat az egyszerű és jó szavainkat, amiket az emberek megértenek, használnak. Sajnos ezeket lejáratták, hiszen pl. „a szeretet” szóval veszik rá vásárlásra az embereket, mégis talán sosem gondolkodtak el a tartalmán. Mi elmondhatjuk, nem az a szeretet, amit hirtelen érez az ember, hanem az a döntés, amikor valaki képes áldozatot hozni. Ezeket a szavakat kell nekünk mozgósítanunk. A Biblia is nagyon egyszerű szóvilággal él. Nekünk ugyancsak nagyon egyszerű szavakat kell használnunk, és érthetővé tennünk.
4. *Tőmondatokra.* A rádiózás műfaja, mivel nagy koncentrációt igényel, feltétlen elvárja az egyszerű, pontos, tömör és érthető megfogalmazást. Nem lehet bővített körmondatokban, terjengősen, bonyolultan beszélnünk, mert senki nem fog odafigyelni. Nincs ugyanis semmilyen mentsvára a hallgatónak, ami segítségével figyelmét fenntarthatná, jelen maradhatna. Nem tud odanézni a szomszédjára, nincs ott a közösség atmoszférája. Itt a tömör megértés marad. Az egyszerű mondszerkesztés

ugyanakkor egy mély üzenetet is hordoz: Aki ilyen beszédet hall, azt gondolja talán tudat alatt, a hit dolgai érthetőek, logikusak, megbízhatóak.

5. *Személyes élményekre.* Az emberek arra hallgatnak, aki hozzájuk hasonló. Ezt használja ki nagyon durva módon a mai populáris média, amikor beavat a hálószoza titkokba, és valamiféle „ál-őszinte” hangulatot teremt a közbeszédben. Ezzel szemben nagyon nagy ereje van a valódi őszinteségnek, ami nem pucérra vetkőzést jelent, hanem azt a hitelt, hogy ez a beszélő számára megélt valóság. Sorra tapasztaljuk, hogy azokat a prédikációkat másoljuk tucatszám a hallgatói levelekre, ahol ezt az utat járják. Elég egy utalás, egy kis történet arra vonatkozóan, hogy a lelkész maga is ugyanabban a cipőben jár, mint a hallgatók.
6. *Dicséretre.* A negatív kommunikáció nagyon gyakori az egyházban, amikor azt halljuk, hogy rossz a világ, minden zuhan a mélybe. Erre a beszédre ugyan odafigyelnek sokan, és divatos is, de hosszú távon nem lehet vele hallgatókat megnyerni. Az emberek arra vágnak, hogy végre valaki vigasztalja, elismerje őket. Éheznek az emberek a jó szót. Legalább vegye észre a lelkész, mennyire küzd, és a jó úton szeretne járni. Nagyon ritkán hallunk elismerő szavakat a szószékekről. Pedig az is elismerésre méltó, ha valaki nem kapcsolta ki 30 perc után a rádióját, és egyáltalán odafigyel valamire. Természetesen helye van minden negatív üzenetnek is, de csak beágyazottan, megértéssel elmondva. Összességében a stílusunk nem lehet negatív. Oda kell figyelni az emberek vágyára, arra, hogy ők mit szeretnének.
7. *Egyfajta ritmusra.* A rádiós istentisztelet, az egy műsorfolyam egy órája is egyben. Meg kell találni a helyes ritmust. A rádió ellensúlyozza azt, hogy „csak” hallható. Különböző műfajok váltogatják benne egymást. Egyszer zene, egyszer egy jegyzet stb. A rádiós igehirdetésben nagyon fontos ez a ritmus. Nem lehet monoton, nem lehet fél órát egyfolytában és egyformán beszélni. A helyesen megformált ritmus kiszámíthatóvá teszi az adást. Ez teszi lehetővé azt is, hogy a hallgatók ne tekerjék el a rádiókészülék gombját akkor, ha nekik valami nem tetszik. Tudják, hogy mindjárt jön valami más.

Ha végiggondoljuk a fenti szempontokat, valójában nem térnek el attól, amit általánosságban elvárnánk egy prédikációtól. Csupán a mi esetünkben ez úgy hangzik el, mintha újraakereznék ugyanazt a beszédet. Egy furcsa példával, mintha a Mona Lisa egy rikitó színes keretbe kerülne. A prédikáció ugyanaz, de a hangok felerősödnek és elhalkulnak. Talán az is megtörténhet velünk, ami Illéssel: „a földindulás után tűz jött, de nem volt az Úr a tűzben sem. És a tűz után egy halk és szelíd hang hallatszott. (1Kor 19,12)